

УДК 330.35:323.172

Ципліцька О.О., Миколаївський державний гуманітарний університет ім. Петра Могили

Інфраструктура та економічне зростання: аспект федералізму

Стаття присвячена переосмисленню ролі федералізму в економічному зростанні та розвитку в країнах з перехідною економікою. Ми вважаємо, що тенденція децентралізації в транзитивних країнах досить об'єктивна. Тип федералізму визначає рівень автономії місцевих урядів, які можуть краще забезпечувати суспільні товари та послуги. В цій роботі ми намагаємося визначити, чи існує вплив рівня федералізації на економічне зростання, використовуючи теоретичні розробки та порівняльний статистичний аналіз.

The article is devoted to rethinking the role of federalism in economic growth and development in transition countries. We elucidate that the decentralization tendency in transition countries is rather objective. The type of federalism defines the level of autonomy of local governments, which can better provide social services and goods. In this work we are trying to find out whether the influence of federalization level on economic growth exists using former theoretical foundations and comparative statistical analysis.

Ципліцька Олена Олександрівна – аспірант НАУКМА. Тема дисертаційного дослідження присвячена впливу інфраструктури на економічне зростання в трансформаційний період.

Досвід “переходу” до ринкової економіки наразі вже більш ніж десять років. Деякі країни, наприклад, Польща, Угорщина, Чехія, Словенія, досягли значних зрушень в економічному зростанні, деякі лише виходять з кризи (країни СНД). Така відмінність у результатах трансформації може бути пояснена тим, що фактори росту неоднаково впливають на економічну ситуацію країн.

Фактори досліджувались, головним чином, для умов розвинутих економік (Solow, 1956; Mankiw, Romer, Weil, 1992; Lucas, 1998; de Soto, 1995; Singer, 1964). Їх традиційне коло включає: лібералізацію та інституціональне забезпечення економіки, технічний прогрес, інвестиції, людський капітал, продуктивність промислового та сільськогосподарського виробництва. Механізми впливу даних факторів розглядалися в контексті функціонування ринкової економіки. Щодо специфіки країн з перехідною економікою, то таких досліджень зроблено менше (Castanheira, Popov, 2000). Трансформація пострадянських країн торкається практично всіх аспектів життєдіяльності. Серед них важливу роль відіграють інституціональні зміни, які певним чином обумовлюють економічне зростання (Stiglitz, 1998).

Не зменшуючи важливості інших аспектів інституційного розвитку, звернемо увагу на проблеми федералізму (п. 1). Економічна історія свідчить, що за різного ступеня федералізму спостерігався неоднаковий економічний розвиток. Порівняння ступеня фіскального федералізму у високорозвинених країнах, серед яких є як унітарні, так і федеративні держави, із країнами з низьким рівнем розвитку привело економістів до думки, що децентралізація та економічне зростання позитивно зв'язані (Robalino, Picazo, Voetberg, 2000; Guild, 1998; Huther, Shah, 1996; Janine Aron, 2000; Joseph Stiglitz, 1998; Adam Przeworski and Fernando Limongi, 1993).

Деякі автори спростовують чи зменшують роль даного фактора на економічне зростання (Zang, Zou, 1998; Barro, 1997). Інші доходять висновку, що федералізм є лише наслідком економічного зростання (Bahl, Johannes, 1992).

Беручи до уваги таку теоретичну невизначеність, ми збираємося встановити в даному дослідженні, чи існує зазначений вплив. Для цієї мети ми використаємо систематизацію теоретичних робіт з цієї проблематики та емпіричну перевірку гіпотези про вплив федералізації на економічне зростання в країнах з перехідною економікою. Наявний досвід стосується лише країн розвинутих та тих, що розвиваються. Дослідження гіпотези до-

зволить, на нашу думку, розширити та поглибити розуміння саме перехідних процесів та створить передумови для формування політики розподілу влади між субнаціональними та центральним урядами. Такий досвід стане корисним для України, оскільки існуючий ступінь федералізму (“обмежений” федералізм) не в змозі ефективно вирішити проблеми забезпечення потреб населення (це показали результати дослідження Центру соціального та економічного розвитку міст Українського Причорномор'я).

Теоретичне обґрунтування

Вплив федералізму на економічне зростання здійснюється, в першу чергу, через забезпечення сприятливих умов функціонування локальних економік. Сукупність таких умов певною мірою забезпечує ту чи іншу ступінь добробуту громад, які населяють даний регіон чи місто. Добробут вважається одним з найважливіших показників економічного розвитку країни (Stiglitz, 1999). Добробут оцінюється, наприклад, через доходи на душу населення. Доходи корелюють з витратами, які, у свою чергу, багато в чому залежать від розвитку інфраструктури. Значною мірою стан добробуту відображається ступенем розвитку інфраструктури (п. 2). Існують дослідження, що свідчать про суттєвий вплив забезпеченості інфраструктурою на зростання (Hulten, 1996; Guild, 1998; Button, 1998). В свою чергу, рівень надання послуг пов'язується з федералізмом (Antonio Estache and Sarbajit Sinha, 1994).

Отже, перераховані складові добробуту, з якими населення зіштовхується щоденно, складають частину попиту населення на послуги різного характеру. Рівень попиту на суспільні товари визначається національними та географічними умовами країни. В більшості постсоціалістичних країн суспільні послуги надавалися державними монополіями. Центральний уряд за умов централізації не здатний врахувати багатоманітні потреби людей, які виникають на місцях (Antonio Estache and Sarbajit Sinha, 1994). Місцевий уряд це може зробити краще, оскільки витрати на забезпечення певного специфічного рівня даного регіону будуть нижчими, ніж для держави в цілому. Аргументами на користь того, що субнаціональні уряди більш спроможні захистити інтереси громад, може бути те, що рішення місцевих урядів про обсяг випуску суспільних послуг будуть Парето-ефективними або близькими до ефективних на відміну від однакового для всіх регіонів рівня випуску, який спроможний забезпечити центральний уряд (Oates, 1972).

Фактично ступінь делегування компетенцій у системі політичного режиму узагальнюється типами (ступенем) федералізму. Федералізм втілюється в таких принципах, як ефективний розподіл національних ресурсів, сприяє політичній участі і розумінню демократичного суспільства, він допомагає захистити основні привілеї та свободи (Inman and Rubinfeld, 1997). В рамках теорій федералізму виділяються три ступені федералізму, кожен з яких має пріоритетність щодо вказаних вище принципів: економічний, демократичний та кооперативний.

Економічний федералізм передбачає обрання всіма субнаціональними урядами одного представника в центральному уряді – “президента-планувальника”, який потім призначає необхідність вироблення певних видів суспільних послуг як центральний обов’язок.

Кооперативний федералізм дозволяє обрати кожній громаді по одному представнику в центральному уряді. Дані представники будуть діяти за моделлю Coasean contracts, щоб покращити добробут своїх громадян.

Демократичний федералізм спільно вирішує представлення і призначення як частину зусиль балансувати досягнення ефективності в забезпеченні центральним урядом, проти тієї неефективності, яка може виникнути, якщо центральні законодавці будуть вирішувати, який повинен бути рівень забезпеченості. Багато законодавців будуть працювати добре, але деякі можуть спричинити неефективно великі (“універсалістичні”) бюджети. Невеликі законодавчі органи менш репрезентативні, але в разі складання бюджету вони можуть бути менш схильні до надмірних витрат.

Взаємозв’язок між темпами економічного зростання та типом владного режиму досліджувався неодноразово, проте ніяких переконливих висновків з приводу того, який тип режиму є найбільш сприятливим для економічного зростання, зроблено не було (Adam Przeworski and Fernando Limongi, 1993). Проведені на основі історичного досвіду країн дослідження показали, що для досягнення економічного зростання більш сприятливим є демократичний уряд, ніж авторитарний режим. Однією з гіпотез у дослідженнях виступала гіпотеза, що тип режиму може мати значення менше, ніж те, як насправді діє уряд. Наприклад, деякі азіатські економіки мали високі темпи росту в повоєнний період, незважаючи на панування авторитарного режиму.

Традиційні економічні теорії федералізму виявляють два відомі джерела вигод, що можна отримувати від децентралізації (Yingyi Qian and

Barry R. Weingast, 1997). Перше (Хайск, 1945) полягає в тому, що місцевий уряд та споживачі мають кращу інформацію, ніж державний уряд, про місцеві умови і потреби, тому вони будуть приймати більш оптимальні рішення. Друге (Tiebout, 1956) полягає в тому, що конкуренція між виробниками благ матиме наслідком те, що громади пропонуватимуть потрібні індивідам товари та послуги і вироблятимуть їх у ефективний спосіб (Дж.Е. Стігліц, 1998). У свою чергу, Масгрейв (1959, Бутс, 1972) показав, як відповідне виробництво суспільних послуг та стягнення податків регіональними та місцевими урядами може збільшити добробут населення. Більш того, федералізм є однією з найрозвинутіших форм забезпечення демократії в країні (В.В. Гаврилюк, 2001).

Отже, дослідження доводить, що існують чисельні механізми, за допомогою яких федералізм впливає на економічне зростання. Крім того, можна звернути увагу на те, що ці механізми є універсальними щодо того, чи є держава економічно розвинутою чи перехідною.

Методологія

Гіпотезу про вплив федералізації на економічне зростання перевірено за допомогою статистичного порівняльного аналізу країн з перехідною економікою (країни СНД та постсоціалістичні країни Східної Європи) за період 1998-1999 років. Повна інформація за 1996-2000 роки виявилася недоступною.

Для аналізу було обрано 18 країн, серед яких 10 – країни СНД та 8 – перехідні країни Східної Європи. Країни поділені на 3 групи за формами федералізму: 1) країни, що можна віднести до економічного федералізму; 2) країни кооперативного федералізму; 3) країни демократичного федералізму, або ті країни, в яких присутні окремі елементи демократичного федералізму. Розподіл по групах здійснювався на основі привласнення кожній країні кількісного показника -1, 0 чи 1: відповідно -1 означає економічний федералізм, 0 – демократичний федералізм, 1 – кооперативний федералізм [24; 31].

Аналіз ґрунтується на специфікації типів федералізму, запропонованих Inman and Rubinfeld (1997) (табл. 1).

Модель Тібо, зазначена вище, працює за умов будь-якого типу федералізму (п. 3).

Розширення федералізму супроводжується рядом особливостей, серед яких можна вказати на такі:

1. Він вимагає більшого апарату державних службовців. На нашу думку, федералізм буде вигідним лише за умови, що всі вигоди від його інституційного впровадження будуть більшими, ніж при централізованому управлінні, з одного боку, та більшими, ніж трансакційні витрати на проведення децентралізованої політики, з іншого.
2. Місцеві уряди можуть мати власні потреби, які розходяться з потребами суспільства, тому їх діяльність може виявитися неефективною.
3. Іноді центральний уряд може гальмувати реформи, які впроваджуються субнаціональним урядом.
4. Проблеми з перерозподілом місцевих бюджетних надходжень. В економічній теорії була запропонована практика вирівнювання бюджетних надходжень шляхом субсидування або центральним урядом, або іншими місцевими урядами тих територій, де бюджетні надходження були низькими (Inman and Rubinfeld, 1997).

Отже, кожен з видів федералізму має свої переваги і недоліки і по-різному забезпечує той чи інший принцип федералізму: ефективність, участь і захист індивідуальних прав. Ці принципи можуть з часом конфліктувати, і встановлення інституцій федерального устрою може вимагати нелегкий вибір через можливість посилення соціальної напруженості, зростання витрат тощо.

В аналізі ми виходили з припущення про те, що в кожній країні переважає певний тип федералізму. Для визначення основного типу використовувалася сукупність ознак, яка характеризує особливості цих типів:

- економічний федералізм: низька економічна ефективність (через проведення однакової політики в різних регіонах), низька ступінь автономії місцевих урядів у прийнятті рішень та середній ступінь захисту основних привілеїв та свобод громадян;
- кооперативний федералізм: середній ступінь економічної ефективності (через часткове недосягнення Парето-оптимальних умов), високий ступінь автономії місцевих урядів у прийнятті рішень та середній ступінь захисту привілеїв та свобод громадян;
- демократичний федералізм: середній ступінь економічної ефективності (через існування "універсалістичних" бюджетів та через те, що не завжди рішення, прийняті більшістю, є ефективними), високий ступінь автономії місцевих урядів у прийнятті рішень, високий ступінь захисту основних привілеїв та свобод громадян.

Кількісний аналіз було проведено у 3 етапи. Перший етап передбачав перевірку гіпотези на основі виявлення взаємозв'язку між часткою витрат місцевих урядів (у % до консолідованих витрат) та темпами економічного зростання в країнах з перехідною економікою. Відзначимо, що близько 70-80% витрат місцевих урядів іде на фінансу-

Таблиця 1

Головні характеристики типів федералізму

Економічний федералізм	Кооперативний федералізм	Демократичний федералізм
Децентралізована форма влади	Одностайна узгодженість політичних рішень між субнаціональними урядами	Рішення приймаються простою більшістю (51%)
Існує переконання, що центральний уряд є єдиною інституцією, яка найбільш спроможна регулювати і коригувати процес надання чистих суспільних благ, навіть якщо їх виробництво покладено на субнаціональні уряди	Існує переконання, що центральний уряд не може ефективно вирішувати питання забезпечення населення суспільними послугами	Існує коаліція (51%), яка вважається більш ефективною, та "універсалістичні" законодавці, законодавчі пропозиції яких є взаємовигідними і приймаються одностайно
	Налагоджена практика укладання Coasean contracts між юрисдикціями для виправлення помилок фіскальної конкуренції та підвищення ефективності надання чистих суспільних послуг	"Універсалістичні" законодавці приймають рішення, вигідні тільки їх виборцям, а витрати сплачують всі громади, що призводить до надмірних бюджетів
	На практиці часто виявляється неефективність використання таких контрактів через існування певних політичних та економічних інтересів урядів, які прагнуть уникнути будь-яких витрат, яких вимагає угода	Немає гарантії, що політика, обрана більшістю, буде ефективною

вання соціальної та економічної інфраструктури, а також на соціальний захист. Тому рівень місцевих витрат характеризує і ступінь уваги уряду до інфраструктурного забезпечення економіки та населення, отже, і добробуту.

Задачею другого етапу стала перевірка щільності зв'язку між витратами місцевих урядів на душу населення, який відображає ступінь федералізму, та ВВП на душу населення, який відображає рівень економічного зростання (середній за 1998-1999 роки без врахування паритету купівельної спроможності).

Задачею третього етапу було поставлено аналіз зв'язку рівня ВВП на душу населення та частки витрат у консолідованому бюджеті, що допоможе виявити ступінь впливу витрат місцевих бюджетів на зростання чи зменшення ВВП країни.

Більшість згаданих дослідників використовували метод панельних даних для виявлення впливу типу режиму на економічне зростання.

Результати дослідження

Результати розподілу країн за типами федералізму показано в табл. 2. Кооперативний федералізм наявний лише у Росії та Чехії. Росія сама по собі є федеративною державою з великою кількістю субнаціональних рівнів. У Чехії ж місцеве самоврядування історично обумовлене. Місцеві уряди мають чіткі повноваження та свободи, які не можуть бути відмінені чи обмежені будь-якими вищими органами. Місцеві органи мають найбільший вплив на територіях на відміну від політичних партій та ділових кіл. Місцеві органи призначають голову адміністрації. Проведення місцевих референдумів є виключним заходом. Місцеві органи об'єднуються в асоціації, які вирішують проблеми негативного впливу зовнішніх факторів, надання суспільних послуг тощо.

Економічний федералізм властивий таким країнам, як Білорусія (найбільш яскравий представ-

Таблиця 2

Дані щодо рівня федералізму, витрат місцевих урядів на душу населення та ВВП на душу населення (середні за 1998-1999)

Країна	Рівень федералізму*	Витрати місцевих урядів на душу населення **, \$	ВВП на душу населення (без віднесення до ПКС)**, \$
Вірменія	-1	5,97	486,84
Азербайджан	0	23,92	553,32
Білорусія	-1	502,56	2580,00
Чехія	1	367,73	5276,70
Естонія	0	442,00	3678,57
Грузія	-1	29,34	578,62
Угорщина	0	604,95	4722,77
Казахстан	0	92,83	1298,70
Киргизстан	-1	1,4	289,12
Латвія	0	238,92	2666,67
Литва	0	219,78	2891,89
Польща	0	351,56	4049,10
Росія	1	130,3	1622,59
Словаччина	0	149,89	3796,30
Словенія	0	480,2	9925,00
Таджикистан	0	11,21	195,27
Україна	0	106,45	734,12
Узбекистан	-1	114,95	657,46

*1 – близький до кооперативного;

0 – близький до демократичного;

-1 – близький до економічного (найбільш централізовані економіки),

** Усі дані взяті з (И. Мунтяну, В. Попа, 2000; Тамош М. Хорват, 2000) та ресурсів Світового Банку.

ник), Вірменія, Грузія, Киргизстан та Узбекистан. Проте в цих країнах, окрім Білорусії, вже розпочато процес децентралізації. Велику роль у розвитку економічного федералізму в цих країнах відіграли національні традиції, такі як патерналізм, орієнтація на сімейні цінності, наслідуваність. У Білорусії реформи законодавства призвели до централізації влади. Хоча існують і органи місцевого самоврядування, проте їхня діяльність обмежена і жорстко контролюється центральним урядом.

Всі інші розглянуті країни складають групу, де переважає демократичний федералізм. Кожна з країн вибірки має свої особливості, які зменшують "демократичність" федералізму, але підстав для віднесення їх до кооперативного чи економічного федералізму немає. Цими країнами є Азербайджан, Естонія, Угорщина, Казахстан, Україна, Польща, Словаччина, Словенія, Литва і Латвія.

На рис. 1 (див. додатки) показано, що всі країни поділяються на 3 групи – з низькою часткою витрат місцевих бюджетів у консолідованому бюджеті (до 20%), з середньою часткою витрат (від 20 до 43%) і високою часткою витрат (більше 43%). Щодо взаємозв'язку між темпами економічного зростання економік та часткою витрат місцевих урядів ми можемо зазначити такі позиції:

1. Існує три групи країн, кожна з яких віддає перевагу певному рівню федералізму, що виражається через рівень витрат місцевих урядів.
2. Група I включає 4 країни (Вірменія, Чехія, Словенія та Словаччина), в яких темпи щорічного приросту ВВП приблизно однакові (від 3,1 до 7,2). Слід вказати, що серед даних країн дві належать до демократичного типу федералізму (Словенія, Словаччина), одна – до кооперативного типу (Чехія), одна – до економічного типу (Вірменія).
3. Група II характеризується найбільшою варіацією темпів зростання (від -16,7 до 10,6), що може обумовлюватися такими причинами: дана група включає 11 країн, серед яких 5 – ті, які досягли значних успіхів у своєму розвитку (Литва, Латвія, Естонія, Польща, Угорщина – демократичний тип федералізму), та 6 – ті, що лише виходять з транзитивної кризи (Грузія, Азербайджан, Таджикистан, Україна, Росія, Казахстан). У другу групу входять переважно країни, ВВП на душу населення в яких досить високий, що може свідчити, що дані країни обирають демократичний федералізм (тобто середній рівень витрат місцевих органів влади).

4. Група III включає 4 країни (Казахстан, Киргизька Республіка, Узбекистан, Білорусія), у яких варіація темпів щорічного приросту ВВП більша, ніж у I групи, та менша, ніж у II (від 1,7 до 11,4). Серед указаних країн всі, крім Казахстану, належать до економічного типу федералізму. Такий результат можна інтерпретувати як випадковий через невелику кількість досліджуваних країн чи як тенденційний – для країн, в яких остаточне рішення залишається за центральним урядом, частка витрат місцевих урядів у загальних витратах країни досить велика (45-56%).

5. Таким чином, відносні частки витрат місцевих урядів не є показовими і дають досить сумнівний результат, оскільки розміри консолідованих бюджетів країн суттєво відрізняються і необхідно робити коригування на ступінь втручання уряду в економіку (наприклад, у Білорусії частка витрат місцевих бюджетів у консолідованому бюджеті складає один з найбільших показників – 51,1% у середньому, хоча дану країну ми віднесли до економічного типу федералізму).
6. Виявити переконливу закономірність між темпами росту ВВП та часткою витрат місцевих урядів не вдалося. Отже, припущення про те, що за різних режимів можна досягти економічного зростання, зважаючи більше не на тип режиму, а на реальні дії уряду, підтверджується.

3 розвитку результатів, отриманих з рис. 1 (див. додатки), нами було запропоновано більш наочне пояснення зв'язку між ВВП на душу населення та витратами на душу населення (рис. 2 додатків).

Дослідження показало, що існує щільний прямий зв'язок між витратами на душу населення та ВВП на душу населення. Чим більшою є частка витрат місцевих урядів на душу населення, тим вище ВВП на душу населення. Але в даному випадку країни теж можна розподілити на 2 групи: перша – де така залежність прослідковується більш явно; друга – з високими витратами на душу населення, де ВВП на душу має велику варіацію.

Очевидно, що така неоднозначність у залежності ВВП на душу населення від більш низьких витрат місцевих урядів та більш високих витрат може бути пояснена таким чином: при збільшенні витрат субнаціональних урядів на душу населення ефект зростання ВВП на душу населення уповільнюється. Ми припускаємо, що існує певна межа, після якої стимули до інтенсифікації діяльності, ефективність

економіки починають зменшуватися (закон граничної корисності). Для кожної країни така межа визначається окремо, тому у деяких країн при досить високих витратах на душу населення ВВП має дуже низьке значення. Наприклад, Естонія та Білорусія.

У даному контексті ми хочемо зазначити, що не лише кількість витрат може впливати на добробут та економічне зростання, а й те, куди ці кошти спрямовуються і який рівень віддачі від них існує. А саме це залежить від рішень, які спроможні приймати місцеві та центральні уряди, ступінь автономії субнаціональних урядів та переважання у певного типу федералізму спрямованості на забезпеченість федеральних принципів, зазначених вище.

На третьому етапі було виявлено слабку обернено пропорційну залежність ВВП на душу населення від частки витрат місцевих урядів (рис. 3 додатків), отриману з рис. 1 та 2. Аналіз даних показав, що чим більшу частку витрат локальні уряди мають у складі консолідованого бюджету, тим менший ВВП на душу населення. Оскільки, як ми визначили, більша частка витрат місцевих бюджетів зафіксована в країнах, у яких превалює економічний федералізм, то можна зробити висновок, що дані бюджети є невеликими.

Подальші дослідження будуть спрямовані на розробку структурно-динамічної моделі, яка матиме такий вигляд:

$$Y_{i,t} = \beta_0 + \beta_{1,i,t}M_{1,i,t} + \dots + \beta_{n,i,t}M_{n,i,t} + \varepsilon_{i,t},$$

де $Y_{i,t}$ – темпи росту ВВП на душу населення в країнах з перехідною економікою, %; $M_{1,i,t} \dots M_{n,i,t}$ – фактори економічного зростання; i – країна з перехідною економікою; t – період, років.

Найбільш доцільні фактори економічного зростання для нашого випадку ми вважасмо такі:

ESI – індекс економічної стабільності, представлений натуральним логарифмом інфляції;

ADI – індекс автономії місцевих урядів у процесі прийняття рішень;

EGR – відношення витрат місцевих урядів до ВВП;

CPI – індекс прийняття участі місцевими громадянами у політичних рішеннях;

IEI – індекс витрат на інфраструктуру.

Фактор макроекономічної стабілізації є одним з визначних для економічного зростання (Navylyshyn O. and Botousharov, 1995), він великою мірою обумовлює стратегії поведінки місцевих та центральних урядів. Індекс автономії місцевих урядів у прийнятті рішень репрезентуватиме

тип федералізму, участь громадян у управлінні також представлятиме тип федералізму як один з принципів (Huther, Shah, 1996); частка витрат субнаціональних урядів у ВВП вкаже на обсяги діяльності федералізованих інститутів в економіці; витрати на інфраструктуру місцевих органів влади представлятимуть ступінь їх участі в розвитку регіональної економіки і, як наслідок, економіки в цілому.

Дане рівняння планується проаналізувати за допомогою панельних регресій для 20 країн з перехідною економікою за 1996-2001 роки.

На даному етапі зазначені емпіричні дослідження не можуть бути проведені, оскільки необхідна база даних ще не сформована.

Висновки

Отже, проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки:

1. В країнах з перехідною економікою спостерігається тенденція до децентралізації, однією з форм якої є федералізм. Багато дослідників вважають вказане інституціональне явище одним з факторів економічного зростання. З приводу цієї гіпотези було проведено декілька досліджень, проте вони стосувалися більшою мірою країн розвинутих та країн, що розвиваються.
2. В економічних дослідженнях присутні дві точки зору з приводу впливу федералізму на економічне зростання: 1) децентралізація у формі федералізму може стимулювати економічне зростання через вдосконалення інституційного забезпечення; 2) федералізм виявляє слабкий вплив на економічне зростання.
3. Аналіз літературних джерел дозволив зробити висновок, що чим більше місцеві уряди витрачають на розвиток інфраструктури, тим більші стимули існують для економічних агентів на активізацію діяльності.
4. Головні висновки емпіричного аналізу:
  - Перший етап у дослідженні (взаємозв'язок між темпами зростання ВВП та часткою витрат місцевих урядів у консолідованому бюджеті) показав, що існує 3 групи країн, які займають певний рівень витрат місцевих урядів у консолідованому бюджеті. З'ясовано, що середній рівень витрат обирають ті країни, які мають ознаки демократичного федералізму; високий рівень витрат характерний для країн, які мають економічний федералізм. Проте велика варіація темпів росту ВВП, особливо для II та III груп, не дозволяє зробити однозначних висновків щодо існування зв'язку між економічним зрос-

танням та витратами, характерними для певного ступеня федералізму.

- Спроба визначити вплив частки витрат місцевих урядів на ВВП на одну особу мала результатом виявлення щільного зв'язку між цими двома змінними. Але із зростанням частки витрат на душу населення варіація другого показника зростає, що ми поки що пояснюємо дією закону граничної корисності.
  - Графічно-емпіричний аналіз залежності ВВП на душу населення від частки витрат місцевих урядів і показав слабку обернено пропорційну залежність даних показників: чим більшу частку витрат мають локальні уряди у складі консолідованого бюджету, тим меншим є ВВП на душу населення.
5. Отримані результати можуть служити базою для розробки і тестування структурно-динамічної моделі, яка враховує 5 факторів: індекс економічної стабільності, індекс автономії місцевих урядів, відношення витрат локальних урядів до ВВП, індекс витрат на інфраструктуру, індекс участі громадян у процесі державного управління. Залежною змінною є темпи зростання ВВП на душу населення.
6. Таким чином, визначення для надання рекомендацій щодо посилення федералізації в Україні вимагатиме більш глибоких соціально-економічних та політичних досліджень. Ми можемо лише зазначити, що місцеві уряди повинні мати такий ступінь автономії, щоб визначати пріоритети політики витрат на інфраструктуру, при цьому в процесі прийняття рішень повинні брати участь населення та юридичні особи, які мають захищати свої інтереси. Проте їх рентоорієнтована поведінка може викривити оптимальну структуру витрат. Врегулювання цих різнобічних інтересів і є однією з задач місцевих урядів.

Примітки

(п. 1) Федералізм – це система центрального і регіональних урядів, яка діє за федеральним принципом, під яким мається на увазі такий розподіл влади, що й центральний, і регіональні уряди в межах компетенцій є рівними і незалежними (Jaqueline S.Ismael, 1987; А. Колодій, 2001).

(п. 2) Інфраструктура служить терміном для позначення багатьох видів діяльності, що в сукупності називаються “капітал, вкладений в інфраструктуру” (Button, 1998; Hulten, 1996). Питання щодо поняття “інфраструктура” розглядається багатьма дослідниками, проте однозначного погляду на нього не існує.

Світовий банк [30] розглядає економічну інфраструктуру, яка включає: 1) комунальне господарство – енергетика, зв'язок, водопостачання, каналізація, збір і видалення твердих відходів, газопроводи; 2) інженерні споруди – дороги, великі плотини, мережі іригаційних і дренажних каналів; 3) інші галузі транспорту – міський та міжнародний залізничний транспорт, міський транспорт, порти і водні шляхи, аеропорти.

У нашому дослідженні розглядається також і соціальна інфраструктура, до якої ми відносимо: 1) заклади освіти; 2) охорона здоров'я; 3) соціальне забезпечення; 4) парки, місця громадського відпочинку, бібліотеки тощо (Стігліц, 1998; Федько В.П., 2000).

(п. 3) Представляє інтерес для подальших досліджень, а саме – інтерпретації кількісного аналізу впливу федералізму на економічне зростання, оскільки вона пояснює ефективність виробництва благ територіальними громадами.

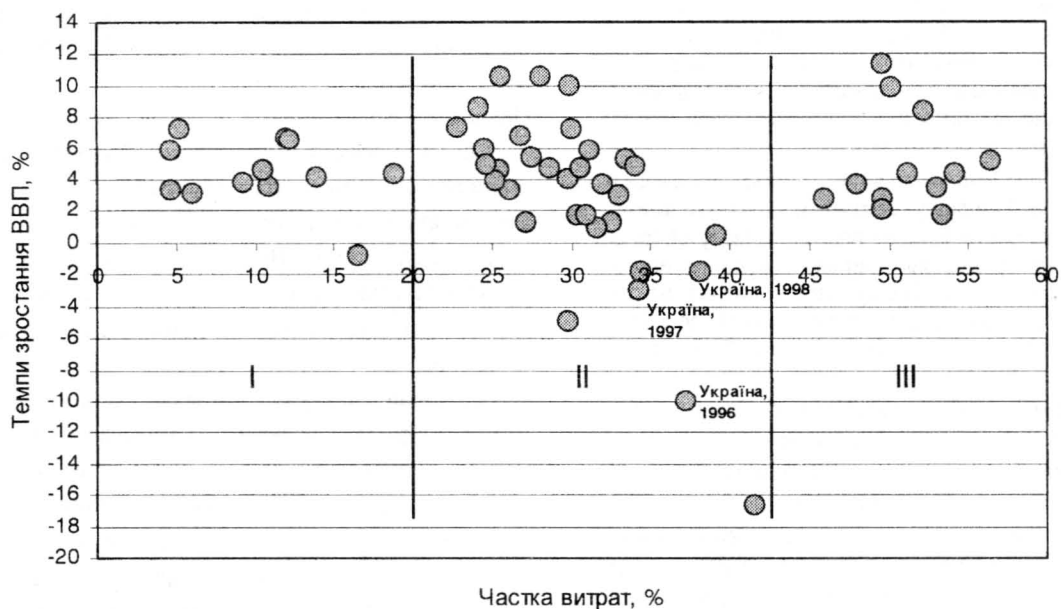

Рис. 1. Частка витрат місцевих бюджетів у витратах консолідованого бюджету (країни у 1996-1999)

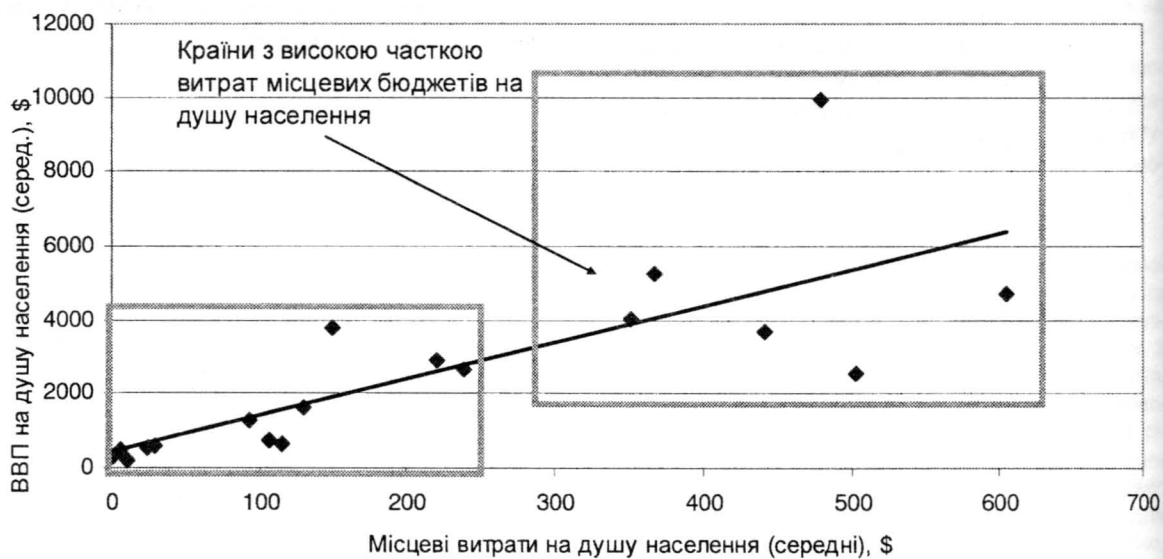

Рис. 2. Зв'язок між ВВП на душу населення та місцевими витратами на душу населення

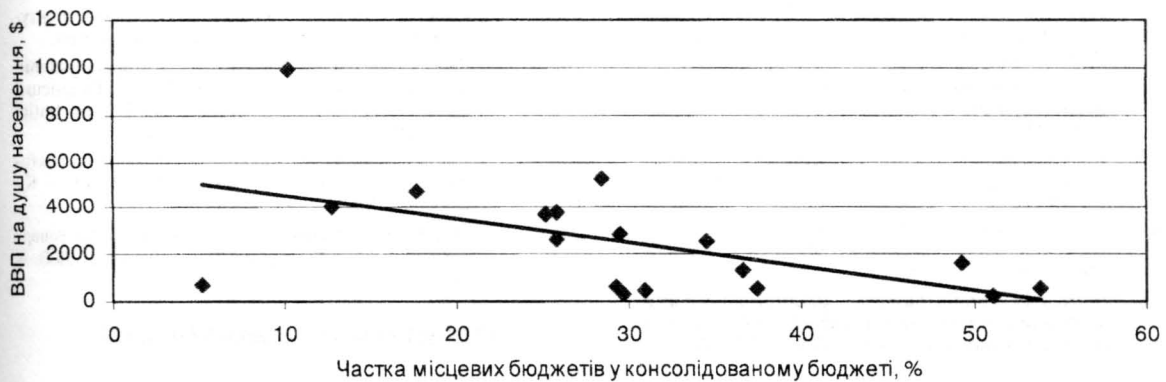

Рис. 3. Зв'язок між ВВП на душу населення та часткою місцевих бюджетів у консолідованому бюджеті

Література

1. Aron Janine. "Growth and Institutions: A Review of the Evidence" *The World Bank Research Observer*. Vol.15. No.1 February 2000. – P. 99-135.
2. Bahl R., Johannes L. *Urban Public Finance in Developing Countries*. – Oxford: Oxford University Press, 1992.
3. Bardhan Pranab, "Symposium on the State and Economic Development," *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 4, № 3 (Summer 1990), 3-7.
4. Barro Robert J. *Determinants of Economic Growth: A Cross-country Empirical Study*. – The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, England, 1997. – 145 p.
5. Button K. *Infrastructure Investment, Endogenous Growth and Economic Convergence* // *The Annals of Regional Science*. – 1998.
6. Castanheira M., Popov V. *Framework Paper on the Political Economics of Growth in Transition Countries* // *Institute of European and Russian Studies (EURUS)*, Carleton University, April 27, 2000.
7. Estache Antonio and Sarbajit Sinha. *Does Decentralization Increase Public Infrastructure Expenditure?* // *Background Paper for the 1994 World Development Report*.
8. Guild Robert L. *Infrastructure Investment and Regional Development: Theory and Evidence* // *Department of Planning Working Paper Series*, University of Auckland, № 98-3, May 1998.
9. Havrylyshyn O. and Botousharov (1995): *Five Years of Transition*. *Bank of Review*. – № 4, Bulgarian Nation Bank.
10. Hulten Charles R. *Infrastructure Capital and Economic Growth: How Well You Use It May Be More Important than How Much You Have* // *National Bureau of Economic Research. Working Paper 5847*, 1996.
11. Huther J., Shan A. *A Simple Measure of Good Governance and Its Application to the Debate on the Appropriate Level of Fiscal Decentralization*. – Washington, DC: World Bank. – 1996.
12. Inman P. Robert, Rubinfeld L. Daniel. *Rethinking Federalism*. // *Journal of Economic Perspectives*. – Volume 11, Number 4. – Fall 1997. – P. 43-64.
13. Musgrave R., 1959. *The Theory of Public Finance*, McGrawHill, New York.
14. Przeworski Adam and Limongi Fernanco. "Political Regimes and Economic Growth," *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 7, № 3 (Summer 1993), 51-69.
15. *Roads to Prosperity? Assessing the Link Between Public Capital and Productivity* // *The American Economic Review*, June 1999.
16. Robalino D.A., Picazo O.F., Voetberg A. *Does Fiscal Decentralization Improve Health Outcomes? Evidence from a Cross-Country Analysis* // www.worldbank.org
17. Stiglitz E. Joseph. *Incentives and Institutions in the Provision of Health Care in Developing Countries: Toward an Efficient and Equitable Health Care Strategy*. – The World Bank, IHEA Meetings, Rotterdam, June 7, 1999.
18. Stiglitz E. Joseph. *Towards a New Paradigm for Development: Strategies, Policies, and Processes* // *The World Bank Group*, Geneva, Switzerland, October 19, 1998.
19. *The Canadian Welfare State: Evolution and Transition* / Ed.by Jaqueline S.Ismael. – The University of Alberta Press, Athabasca Hall, Edmonton, Alberta, Canada, 1987. – 390 p.
20. Yingyi Qian and Barry R.Weingast. "Federalism as a Commitment to Preserving Market Incentives". *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 11, № 4 (Fall 1997), 83-92.
21. Zang T., Zou H. *Fiscal Decentralization, Public Spending and Economic Growth in China* // *Journal of Public Economics*. – 1998. – № 67. – P. 221-240
22. Гаврилюк В.В. *Глобалізація, федералізм і регіональне розвиття* // <http://www.isras.rssi.ru/Yr2001/StartRus/Events/Reports/TumenRap.htm>
23. Гутник В., Оттнад Адриан. *Межбюджетные отношения в системе федерализма: германский вари-*

- ант // Проблемы практики и теории управления. – 2001. – № 1.
24. Децентрализация: Эксперименты и реформы / Под ред. Тамоша М. Хорвата. – Будапешт, Local Government and Public Service Reform Initiative, 2000. – 489 с.
25. Ишаев В.И. Федеральная макроэкономическая политика и регионы // Проблемы прогнозирования – 2001. – № 5. – С. 3-8.
26. Колодій А. Український федералізм: політичні аспекти // www.ji-magazine.lviv.ua/seminary/2001/sem09-11.htm
27. Колодій С.Ю. Децентралізація бюджетної системи та економічне зростання // Фінанси України. – 2001. – № 3. – С. 63-68.
28. Нуреев Р. Теории развития: институциональные концепции становления рыночной экономики // Вопросы экономики. – 2000. – № 6. – С.12-143.
29. Нуреев Р. Теории развития: новые модели экономического роста // Вопросы экономики. – 2000. – № 9. – С. 136-157.
30. Отчет о мировом развитии – 1994. Инфраструктура и развитие. – Всемирный банк, Вашингтон.
31. Разработка новых правил игры в старых условиях / Под ред. И. Мунтяну и В. Попа. – Будапешт Local Government and Public Service Reform Initiative, 2000. – 822 с.
32. Стігліц, Джозеф Е. Економіка державного сектора / Пер. з англ. А. Олійник, Р. Сільський. – К. Основи, 1998.
33. Федько В.П., Федько Н.Г. Инфраструктура товарного рынка. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. – 512 с.

Стаття надійшла до редакції 12.04.2002